

UN PASSEIG PEL CAMPUS

**REFLEXIONS SOBRE LA SOCIETAT I EL CONEIXEMENT
DE PERSONALITATS CIENTÍFIQUES UNIVERSITÀRIES**

Univers Bertrana, Martina Camiade, Oriol Freixenet,
Anna Homs, Claudia Lazuen, Jordi Viader

 3

Xarxa Vives
d'universitats

UBe

UN PASSEIG PEL CAMPUS

REFLEXIONS SOBRE LA SOCIETAT I EL CONEIXEMENT
DE PERSONALITATS CIENTÍFIQUES UNIVERSITÀRIES

Univers Bertrana, Martina Camiade, Oriol Freixenet,
Anna Homs, Claudia Lazuen, Jordi Viader

Xarxa Vives
d'universitats

Publicacions i Edicions

UNIVERSITAT DE BARCELONA

ÍNDEX

PRÒLEG	9
INTRODUCCIÓ	11
EUDALD CARBONELL, PALEONTÒLEG	13
IGNASI CASANOVA, GEÒLEG	19
MANUEL CASTELLS, SOCIÒLEG	23
PAULINO CASTELLS, PSIQUIATRE	31
JORDI CERVÓS, NEUROPATÒLEG	37
CLAUDI COMBES, BIÒLEG	45
VICENTE CONEJERO, ENGINYER AGRÒNOM	49
EULÀLIA DURAN, HISTORIADORA	65
JOSEP EGOZCUE, GENETISTA	71
JOSEP FONTANA, HISTORIADOR	81
FEDERICO GARCÍA, FÍSIC	89
RAMON LAPIEDRA, FÍSIC	93
ROSA MARIA MANDICÓ, INFERMERA	99
ANTONI ROIG, QUÍMIC	103
FRANCISCO RUIZ, QUÍMIC	111
ÀNGELS SANTA, FILÒLOGA	115
BERNAT SÒRIA, BIOFÍSIC	123
JOSEP-MARIA TERRICABRAS, FILÒSOF	129
FRANCESC TORRALBA, FILÒSOF	139
RICARD TORRENTS, ESCRIPTOR I PEDAGOG	147

PRÒLEG

Si fem cas dels tòpics, el món del periodisme i el de la universitat tenen poc a veure. Mentre els periodistes, segons diuen els clixés, viuen l'actualitat diària de manera frenètica, els professionals de la Universitat s'abandonen a la lenta experiència de la reflexió en el marc idíl·lic de l'Acadèmia. Són tòpics que tenen una base raonable, mentre el periodisme és una professió abocada al present el món de la universitat té els ulls posats en el futur.

Però la realitat, sempre, va més enllà dels tòpics i dels clixés. Per tant, entre el periodisme i la universitat hi ha menys distància del que sembla, entre d'altres raons, perquè un i altre es necessiten mútuament més que no puguï semblar. La universitat sovint precisa dels mitjans per comunicar a la societat els seus avenços i per fer sentir les seves necessitats. I els mitjans acudeixen a la universitat cada cop que volen contrastar o ampliar una informació especialitzada o quan busquen un referent imparcial enmig d'un món excessivament polaritzat.

Un bon exemple d'aquesta col·laboració és aquest llibre i, per extensió, el programa del qual sorgeix, *Campus 33*, una finestra oberta per on les 20 universitats de parla catalana, s'aboquen a la societat, a través de Televisió de Catalunya.

Campus 33 ens dona l'oportunitat de tractar des de la televisió un seguit de temes molt diversos que d'altra manera no hi tindrien cabuda,

i a la recíproca, permet als tres estaments universitaris –professors, estudiants i personal d’administració i serveis– comunicar-se amb la societat a la qual serveixen.

Els responsables del programa van pensar –i van pensar bé– que en el si de cada una de les vint universitats hi podríem trobar algunes de les figures més assenyalades de la ciència, el pensament i la tècnica, i que aquestes figures tenien coses interessants a dir, no només pel que fa al seus camps concrets d’estudi –això és obvi– sinó també sobre el present i el futur de la nostra societat i del món. Amb aquesta idea va sorgir una primera sèrie de divuit entrevistes –“Retrats”– que van ser emeses dins el programa *Campus 33* entre octubre de 2004 i juny de 2005. Entre els seleccionats –seleccionats per les mateixes universitats que representen– hi ha sociòlegs, historiadors, filòsofs, físics, metges, biòlegs, lingüistes... la nòmina és extensa i variada, com diversa és també la visió del món que ens ofereixen, des del doble prisma de la reflexió intel·lectual i l’experiència personal.

En tots els casos la universitat –el lloc on han après i on ensenyen el que saben– es mostra com un referent ineludible per abordar amb objectivitat algunes de les problemàtiques més candents de la nostra societat, fent palesa la dimensió més compromesa dels homes i les dones de ciència.

Les seves opinions, que ara podem trobar *in extenso* i en lletra impresa, són valuoses. El coneixement que traspuen és fruit de l’experiència i de la reflexió, però també de la curiositat, un estímul que comparteixen amb els periodistes que els han entrevistat.

Francesc Escribano
Director de Televisió de Catalunya (gener 2004-maig 2008)

INTRODUCCIÓ

El 15 de gener de 2003 les universitats de la Xarxa Vives van posar en marxa un projecte ambiciós i en molts aspectes innovador, les emissions setmanals pel 33 de Televisió de Catalunya d'un programa dedicat a fer difusió de la vida i l'activitat universitàries: el programa *Campus 33*. Un dels diversos fruits d'aquesta oferta televisiva ha estat la galeria de retrats periodístics que es va fer durant la tercera temporada del programa, entre octubre de 2004 i juny de 2005. A proposta de cadascuna de les universitats representades, destacades personalitats del pensament científic i la vida acadèmica van ser entrevistades a fi de poder compartir amb el públic en general els seus records d'estudiants i les seues reflexions sobre la universitat, sobre la ciència i sobre alguns dels esdeveniments contemporanis.

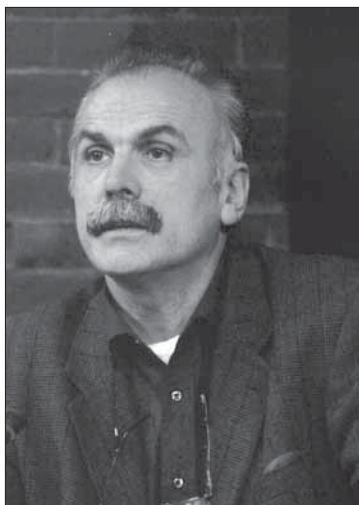
Mitjançant la publicació íntegra de les entrevistes, ara sense les eleccions discursives necessàries i pròpies del mitjà televisiu, les universitats hem volgut fer un esforç més per la difusió del pensament. El que trobem per tant en aquesta edició és la collita pròpia de cada entrevistat, les conclusions, els dubtes, les esperances o els recels d'homes i dones que gaudeixen del privilegi d'haver participat intensament del fenomen humà del coneixement i de la institució social que per excel·lència es dedica a cultivar-lo i transmetre'l, la universitat.

En les pàgines següents trobareu una miscel·lània d'imatges sobre l'experiència directa, imatges construïdes després d'anys de treball esforçat

per cercar les essències de la realitat que ens envolta. Cadascuna d'aquestes imatges –d'aquest o d'aquell àmbit de la realitat– pot nodrir en bona mesura el nostre pensament i la nostra actuació i ens pot ser útil per acostar-nos també a la realitat, amb l'atreviment d'intentar conèixer l'experiència directa que aquesta embolcalla. Una feina, però, que només podrem fer amb esperit crític. Creiem que aquest llibre és una eina útil per a la formació d'aquest esperit, en haver-se concebut com un espai de llibertat on, des de diverses perspectives científiques i morals, s'observa la societat i el paper que la recerca científica i la transmissió del coneixement han de desenvolupar en la societat.

Tanmateix, moltes vegades limitacions diverses impedeixen dur a terme projectes de servei com aquest. Per això és bo reconèixer que la col·laboració de Televisió de Catalunya i l'acció col·lectiva de les universitats que integrem la Xarxa Vives han estat les claus que han fet possible un programa com *Campus 33* i una publicació com aquesta, que esperem i desitgem que siguin dos de molts altres èxits de la nostra xarxa.

Montserrat Casas
Presidenta de la Xarxa Vives d'Universitaris
Rectora de la Universitat de les Illes Balears
Setembre de 2008

EUDALD CARBONELL

PALEONTÒLEG

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

CATEDRÀTIC DE PREHISTÒRIA, INVESTIGADOR I DIRECTOR DE L'INSTITUT CATALÀ DE PALEOECOLOGIA HUMANA I EVOLUCIÓ SOCIAL. EL SEU TREBALL HA ESTAT RECONEGUT AMB DIVERSES DISTINCIONS I RECOLLIT EN DIFERENTS PUBLICACIONS.

Em començo a interessar per la paleontologia des que era molt jove, fins al punt que faig col·lecció de fòssils des que tenia quatre anys i mig. La veritat és que no sé per què, ja que no hi havia ningú a la família, però em va cridar l'atenció des de ben petit. D'aquí començo a estudiar i després ja m'hi trobo totalment implicat, primer com un nano del poble buscant per les coves i després ja amb una carrera: primer arqueologia, després geologia, i després història i em trobo posat en tants projectes. Aquesta és la història.

El moment fonamental és quan era molt jove i trobàvem fòssils en els sediments marins quan anava a casa dels meus avis a Sant Feliu de Guíxols. Després, ja recordo les descobertes importants, com l'home antecessor, que té un milió d'anys i és l'espècie més vella coneguda a l'Europa estricta. N'hi ha molts d'altres, però sobretot aquests els records d'una forma especial.

***HOMO ANTECESSOR* I LA RECERCA DELS ORÍGENS**

Ens vam adonar que ens trobàvem davant d'una nova espècie amb l'*Homo antecessor* perquè tenim un equip molt important a Atapuerca, i de seguida els caràcters que apareixen en aquest tipus d'homínids, aquests tipus de dents, amb aquesta cara tan plana, tan semblant a la

nostra i un frontal tan diferent... de seguida vam veure tant els antropòlegs com el conjunt de l'equip que era una descoberta molt important. Va ser un gran moment.

A la paleontologia, darrerament, estem vivint com una mena de febre de noves troballes, nous descobriments... Jo penso que això passa perquè ens volem conèixer a nosaltres mateixos com a espècie. I això ens empeny a seguir investigant d'on venim...

Jo sempre dic que la física va tenir el seu cicle d'èpoques daurades a principi del segle XX. La química la va tenir després i el segle XXI és el de la biologia. Com que hi ha hagut un augment cultural tan gran en el nostre planeta, la gent vol conèixer els nostres orígens, per tant hi ha molta recerca i estem trobant fulles, branques del tronc i arrels de l'evolució humana... Cal tenir interès per les descobertes, si no tens interès, no hi ha descoberta.

SOM LA CONSCIÈNCIA DEL PLANETA

Si posem en 24 hores tota l'evolució humana nosaltres seríem l'últim minut. Això és un bagatge bestial, tenim al darrere una història molt petita però en canvi ens sentim el centre del món. No és que ens sentim, és que som, efectivament, la consciència del planeta! Cal que ho sapiguem! Això ens ha de fer més humils, no menys humils. Ens ha de posar en la nostra justa situació, però ho hem de tenir molt en compte...

Sabem que al món viu, els únics organismes que tenim poder de coneixement som nosaltres, tant de bo no ho fóssim, però és així... És per això que ens sentim el centre del planeta, i de fet, en aquest sentit ho som, perquè tot el coneixement l'hem generat nosaltres, i això ens ha de servir com a element del que sempre diem, que la veritat del coneixement i de la ciència s'han de basar en la premissa del "només sé que no sé res".

LA UNIVERSITAT COM A ELEMENT DE SOCIALITZACIÓ DEL CONEIXEMENT

En aquest sentit, les universitats haurien de jugar un paper social. La socialització del coneixement és la base d'una col·lectivitat humana que sigui més crítica, més oberta i que sàpiga cap a on vol anar. Per

tant, aquest és el paper que han de jugar els equips que estan als centres universitaris. Nosaltres el que volem és passar el coneixement i la recerca a la societat. Fer participar la societat en el coneixement, perquè sempre amb coneixement es poden prendre decisions i es poden fer les coses molt millor que sense coneixement.

APRENENT DEL PASSAT

Què aprenem de nosaltres mateixos coneixent més coses del passat? Home, les restes arqueològiques i paleontològiques ens avisen dels nostres propis comportaments. Per exemple l'*Homo antecessor* és víctima del canibalisme, s'han trobat sis o set individus que van ser canibalitzats... El més important és que al nostre gènere hi va haver espècies com la nostra que van ser caníbals. És una dada molt important. La primera prova de canibalisme es troba aquí. Per tant, atenció a aquests comportaments.

La segona troballa important és que a Atapuerca, a la Cima de los Huecos, van acumular cadàvers segurament de forma intencionada fa quatre-cents mil anys. Per tant, això seria la primera prova que els morts són acumulats intencionadament i probablement hi hagi un comportament simbòlic entorn de la mort i d'això en fa quatre-cents mil anys...

Atapuerca ens està ensenyant, doncs, sistemàticament, moltes coses del comportament, coses com el canibalisme, coses que per a nosaltres són molt fortes, que no practiquem, però també ens ensenya aquesta voluntat de conservar els morts. Per tant el bo i millor de les espècies es troba en el comportament d'Atapuerca, en l'estudi del passat.

MÉS DE TRENTA ANYS VINCULAT A ATAPUERCA

Gairebé fa 30 anys que treballem a Atapuerca, i això és una cosa que no és una anècdota sinó que és molt real: allà hem transferit el concepte de família a tota la nostra organització...

D'una banda als col·laboradors, hem fet una família d'aquestes extenses, i potser la nostra família s'ha quedat molt enrere... S'ha quedat enrere per-

què jo crec que en aquesta vida hi ha coses prioritàries, i crec que el coneixement és prioritari...

Naturalment la meva dona hi ha estat d'acord, perquè sinó seria molt difícil conviure, però hem fet una família extensa, preparada per conèixer. I això ha quedat així, no hi ha cap secret. No es pot tenir sempre tota l'energia, s'ha de dirigir i jo l'he dirigit cap al coneixement.

Per això la pregunta de si m'he plantejat tenir fills és molt rellevant, és molt important. Amb la meva dona ens ho vam plantejar. Li vaig preguntar a la meva dona si volia tenir fills. Em va dir que no. Jo li vaig dir: jo tampoc! O sigui que quedava clar que tothom tenia molt clar que això havia de ser així. Molta gent no ha de funcionar així, els meus col·laboradors poden pensar que això és una bestiesa. La nostra feina necessita molta energia, actualment no en necessita tanta i ja funciona sol, però abans no hi havia res. He construït de no-res una estructura amb l'esforç de molta gent. Un col·lectiu ampli de persones compromeses amb el país i amb elles mateixes, i això, vulguis o no, repercuteix sobre les nostres estructures més pròximes.

PACTAR AMB EL DIMONI PER VEURE EL FUTUR ON FAREM DE DÉUS

Durant molts anys vaig estar interessat en el passat (ep, que encara ho estic!) en el sentit de poder-hi anar. Viatjar al passat... Tot perquè m'agrada l'aristotèlica, m'agrada molt Goethe.

Durant molt de temps vaig pensar pactar directament amb el dimoni, per anar al passat durant quatre o cinc minuts i després deixar-me un any per escriure el que he vist. Però com que el passat es pot estudiar, perquè ja tenim proves, la ciència cada vegada té més mecanismes per fer-ho, ara pactaria amb el dimoni per veure l'*Homo exnovo*, per venir de 15.000 anys del futur cap al passat. El que més m'interessa és el futur i no el passat. Saber què passarà...

Amb els nostres antecessors tenim, ja des dels rèptils i els mamífers, tota una sèrie de característiques morfològiques que han evolucionat genèticament, allò que se'n diu el genotip, i també físicament, que se'n diu el fenotip de la nostra morfologia.

I els que vinguin tindran el que en aquell moment tinguin, perquè se suposa que podrem modificar biotecnològicament aquest homínid. Per tant quan nosaltres ens deshumanitzem, quan la tècnica estigui socialitzada i comenci la deshumanització, començarà la intervenció biotecnològica i farem un homínid que serà a imatge i semblança nostra, com diuen els mites idealistes que hem estudiat.

O sigui que com deia Hegel i altra gent, llavors serem déus.

Entrevistat per Oriol Freixenet.